

SECTION 14. THEORY AND HISTORY

10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.4.14.1

14.1 Світовий досвід у сфері управління якістю та порядок створення, визначення та інформаційного представлення технічних комітетів стандартизації

Стандартизація відіграє величезну роль у забезпеченні високої якості продукції. На сьогоднішньому етапі розвитку стандартизації основна увага приділяється встановленню високих вимог до якості, надійності та довговічності продукції та приведення цих показників у відповідність із зростаючими вимогами народного господарства і міжнародного ринку. Якість продукції вдосконалюється під впливом об'єктивних чинників, серед яких найважливішими є покращення матеріальних і культурних умов життя людей та зростання їхніх потреб. Застосування стандартів сприяє поліпшенню якості продукції, підвищенню рівня уніфікації та взаємозамінності, розвитку автоматизації виробництв і процесів, зростання ефективності експлуатації і ремонту виробів і конструкцій.

Узагальнюють світовий передовий досвід в сфері управління якістю серія міжнародних стандартів ISO 9000: ISO 9000, ISO 9001 і ISO 9004.

Базові положення і принципи серії ISO 9000 встановлені в стандарті ISO 9000 «Системи управління якістю – основні принципи і поняття». Стандарт ISO 9001 «Системи управління якістю – вимоги» встановлює базові вимоги до системи управління якістю, які використовуються для доказу можливості організації задовольнити вимоги споживача. Це єдиний стандарт у даній серії ISO 9000, за яким видається відповідний сертифікат. Сертифікат відповідності ISO 9001 є зовнішнім незалежним підтвердженням досягнення вимог стандарту. Відповідність вимогам стандарту ISO 9001 свідчить про певний рівень надійності постачальника, послуги і стабільність його організації.

На даному етапі все частіше звертаються до використання систем управління якістю (СУЯ) відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001- 2008,

«Системи менеджменту якості» (національного ДСТУ ISO 9001-2009), «Системи управління якістю». Впровадження даних стандартів супроводжується розробленням великої кількості документів, яка є трудомісткою процедурою та забирає досить багато часу [633].

На черговому засіданні керівної ради національного органу стандартизації, яке відбулось 19 жовтня 2022 року, було схвалено проекти Додатка 2 та Зміни 1 до «Програми робіт з національної стандартизації на 2022 рік». З ними можна ознайомитись на офіційному сайті у розділі «Програма робіт з національної стандартизації». У дайджесті новин «Вісника UAS» повідомляється, що щорічна зустріч ISO-2022 перевершила очікування та побила рекорди за кількістю учасників. До неї приєдналося понад 5 000 людей. Запропонована Програма представила учасникам майже п'ятдесят різних секцій на вибір. Сучасні цифрові технології дозволили всім бажаючим, хто не зміг приєднатись ознайомитись із обговорюваними проблемами у наданих відео та з письмових тенограм засідань. Відмітним є те, що зустріч ISO об'єднала як свідчених спеціалістів зі стандартизації так і громадськість, зацікавлену у фективному впровадженні стандартів та їх безпосередній користі у різних галузях промисловості та економіки. Об'єднуючою стала тема «Співпраця на благо» [634].

Оскільки міжнародні стандарти пропонують рішення для багатьох завдань, то поряд з іншими було обговорено такі теми як довіра до цифрових технологій та глобальна торгівля. Провідною залишилась тема клімату, яка домінувала у порядку денному. Дедалі більше приходить розуміння того, що необхідно вживати термінові заходи та конкретні дії в цих напрямках. Майбутні вказівки ISO щодо так званого «чистого нуля» і тлумачення значення цього терміна посіли центральне місце в багатьох дискусіях.

Під час Генеральної асамблеї, де члени ISO голосують за резолюції, які визначають майбутні процедури та пріоритети для їхньої організації, учасники продемонстрували цілковиту підтримку висунутим питанням щодо проблем клімату. Вони взяли на себе зобов'язання співпрацювати з урядами, регулюючими органами та іншими основними учасниками в сфері збереження

клімату для просування стандартів та настанов ISO щодо так званого «чистого нуля» [634].

Підкреслюючи нагальну потребу у настановах щодо «чистого нуля», вносячи роз'яснення у зобов'язання та цілі, президент ISO Ульріка Франке підкреслила, що «нульовий показник» – **Net zero**, став важливою фразою, яку потрібно наповнити змістом.

Основні зобов'язання ISO щодо проблем врегулювання змін клімату, зокрема дефіциту води та чистої енергії – це використання стандартів як інструменту для цього врегулювання. Зустріч ISO-2022 стала важливим кроком на шляху до цієї мети. Наступна зустріч ISO-2023 відбудеться в Австралії, у Брісбені в очному форматі та форматі онлайн. Голова Стандартів Австралії (Standards Australia) Адріан О'Коннелл в проморолику задекларував тему, яка продовжить розгляд проблем, які обговорювались на зустрічі ISO-2023, як виклик глобальним проблемам, які можна вирішувати запровадженням в дію відповідних стандартів [634].

Важливим, поряд з іншими, виступає стандарт ISO/IEC 17060 для побудови здорової економіки. Незважаючи на пандемію та гальмування економічного зростання через сучасну повномасштабну війну, світова торгівля продовжує розвиватись [634].

Практика закордонних і провідних вітчизняних підприємств свідчить, що задоволення вимог міжнародних стандартів ISO серії 9000 дозволяє забезпечити необхідний рівень якості і конкурентоздатність продукції і послуг.

Відповідно до Закону України «Про стандартизацію» національний орган стандартизації створює технічні комітети стандартизації (ТК) [635]. У статті 15 Закону визначено, що технічним комітетом стандартизації є форма співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації. Технічні комітети стандартизації не мають статусу юридичної особи.

До роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються уповноважені представники:

- органів виконавчої влади, інших державних органів;
- органів місцевого самоврядування;
- суб'єктів господарювання та їх громадських об'єднань;
- організацій роботодавців та їх об'єднань;
- наукових установ та навчальних закладів;
- науково-технічних та інженерних товариств (спілок);
- громадських організацій споживачів (об'єднань споживачів), інших громадських об'єднань, професійних спілок;
- провідних науковців і фахівців[635].

Технічні комітети стандартизації мають чітко визначені повноваження, серед яких участь у роботі відповідних технічних комітетів стандартизації міжнародних і регіональних організацій стандартизації; розроблення і погодження національних стандартів, кодексів усталеної практики та змін до них; участь у формуванні програми робіт з національної стандартизації; перевірка і перегляд національних стандартів та кодексів усталеної практики, розробниками яких вони є; погодження і надання пропозицій щодо скасування та відновлення дії національних стандартів, кодексів усталеної практики та змін до них [635].

Відповідні технічні комітети стандартизації надають роз'яснення щодо положень національних стандартів та кодексів усталеної практики. В разі їх відсутності цим займається національний орган стандартизації. Національний орган стандартизації затверджує «Положення про технічні комітети стандартизації».

Щодо організаційного забезпечення діяльності технічних комітетів стандартизації, то цим займаються секретаріати. Національний орган стандартизації функції секретаріату технічного комітету покладає на організацію, що є юридичною особою, тобто резидентом України та офіційно

заявить про свій намір виконувати ці функції. При цьому обов'язково потрібно підтвердити спроможність організаційно, технічно та фінансово виконувати цю роботу. Сам національний орган стандартизації також може виконувати функції секретаріату технічних комітетів стандартизації. Слід підкреслити, що технічні комітети стандартизації не можуть мати на меті одержання прибутку від своєї діяльності.

Національний орган стандартизації затверджує «Положення про технічні комітети стандартизації». Функції національного органу стандартизації в Україні виконує Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»).

На сьогодні важливим є інформаційне забезпечення діяльності органів стандартизації в мережі інтернет. Так, ДП «УкрНДНЦ» має сайт [636], на якому представлені різні рубрики та вказано розташування (рис.1).

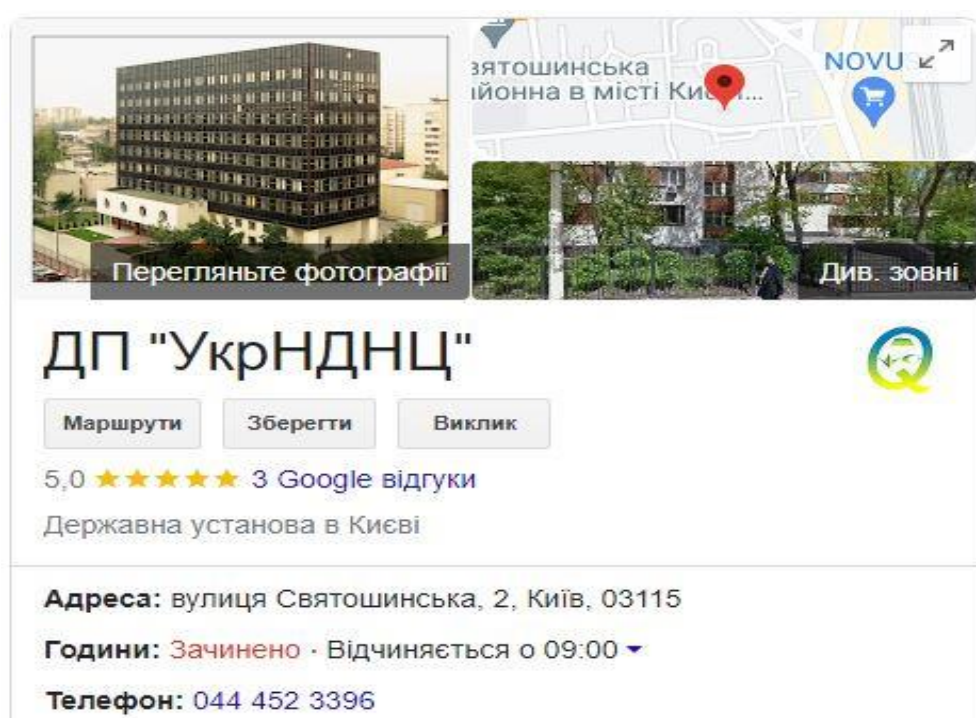

Рис. 1. Інформація про сайт ДП «УкрНДНЦ»

Також діяльність ДП «УкрНДНЦ» висвітлюється в соціальній мережі Facebook [637], (рис.1.).

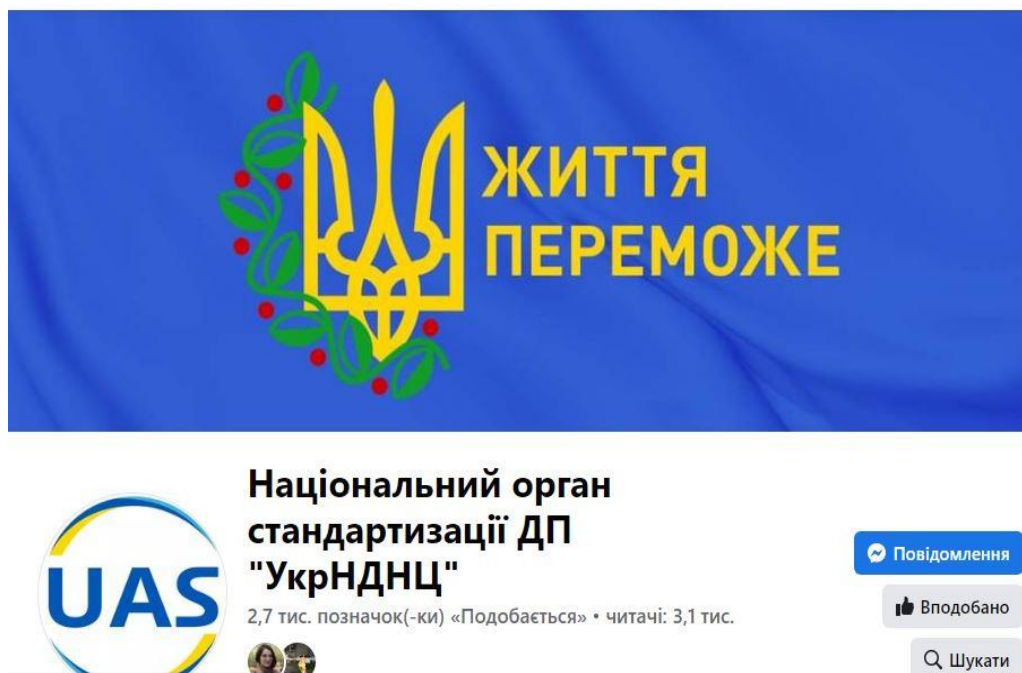

Рис.1. Сторінка у соціальній мережі Facebook національного органу стандартизації

Національний орган стандартизації має щомісячне видання – інформаційний покажчик «Стандарти» (ІПС). У кожному номері видання зручно та компактно розміщується актуальна інформація про нові стандарти, зміни та поправки до чинних стандартів, скасування та заміна документів, перенесення строків дії стандартів, відновлення дії стандартів, перенесення строків скасування та інше.

Видання ІПС є важливим довідковим матеріалом як для інформаційних установ, так і для індивідуальних суб'єктів господарювання і є одним із способів актуалізації фондів органів державної влади, технічних комітетів (ТК), суб'єктів господарювання, споживачів.

Інформаційний покажчик «Стандарти» є фактично єдиним джерелом, що публікує таку інформацію та забезпечує своєчасну актуалізацію фонду нормативних документів підприємств.

Із останніх публікацій на сторінці Фейсбук про діяльність ТК та впровадження стандартів, є зокрема допис про впровадження ДСТУ 9175:2022 Комбікорми. Методи визначення запаху, зараженості шкідниками хлібних запасів. Стандарт в онлайн-магазині: <https://bit.ly/dstu9175> [637]. Розробник:

Технічний комітет стандартизації «Олії, жири та продукти їх переробки» (ТК 86), Український науково-дослідний інститут олій та жирів Національної академії аграрних наук України.

ДСТУ EN ISO 29481-1:2022 Інформаційні моделі будівель. Настанова з доставляння інформації. Частина 1. Методологія та форма. Стандарт в онлайн-магазині: <https://bit.ly/dstu29481-1>. У цьому стандарті визначено:

— методологію встановлення взаємозв'язків між бізнес-процесами, здійснюваними на етапі будівництва об'єктів, технічних вимог щодо інформації, потрібної для функціонування цих процесів;

— способи розроблення карт і описування процесів управління інформацією протягом життєвого циклу будівельних об'єктів [637].

Цей стандарт призначений для забезпечення функціональної сумісності програмного забезпечення, використовуваного на всіх етапах життєвого циклу будівельних об'єктів, зокрема під час складання завдань на проектування/описів, проектування як такого, розроблення документації, виконання будівельних робіт, експлуатації, технічного обслуговування та знесення. Стандарт також сприяє співпраці між дійовими особами – учасниками процесу будівництва у сфері цифрових технологій та утворенню основи для обміну точною, достовірною, відтворюваною і високоякісною інформацією. Розробник: Технічний комітет стандартизації «Металобудівництво» (ТК 301), Товариство з обмеженою відповідальністю «Український інститут сталевих конструкцій імені В. М. Шимановського» [637].

Щомісяця виходить «Вісник UAS», електронний варіант якого також можна завантажити та сторіні ДП «УкрНДНЦ» у Фейсбук. У рубриці «Дайджест» за жовтень 2022 року піднімається важливе питання підвищення енергоефективності та повідомляється, що Технічні комітети ІЕС розробляють стандарти енергоефективності для конкретних продуктів та систем, наприклад, ІЕС/ТС 59 для побутової техніки, ТС 100 для аудіо-, відео- та мультимедійних систем та ТС 2 для двигунів [634]. Крім того, ІЕС заснувала Консультативний комітет з енергоефективності (Advisory Committee on Energy Efficiency–ACEE),

щоб допомогти технічним комітетам ІЕС прийняти рішення та підтримати енергоефективні технології за допомогою своїх стандартів. Відповідність стандартам необхідна для перевірки заяв виробників щодо енергоефективності. Система схем оцінювання відповідності ІЕС для електротехнічного обладнання та компонентів (System of Conformity Assessment Schemes for Electrotechnical Equipment and Components – IECCE) реалізує програму ефективності використання електроенергії (ЕЗ) для тестування та перевірки енергоефективності електричного/електронного обладнання на основі міжнародних стандартів ІЕС [634].

Також щодо використання відновлюваних джерел енергії ІЕС розробляє низку стандартів для забезпечення безпеки, продуктивності та ефективності систем відновлюваної енергії для вітру (ІЕС/ТС 88), сонячної (ІЕС/ТС 82), гідравліки (ІЕС/ТС 4), морської (ІЕС/ТС 114) та сонячної теплової енергії (ІЕС/ТС 117) [634]. Стандарти ІЕС також полегшують інтеграцію систем відновлюваної енергії до електричної мережі. ІЕСРЕ (Система сертифікації ІЕС за стандартами, що стосуються обладнання для використання в додатках відновлюваної енергії), спеціально розроблена для систем відновлюваної енергії. Заснована в 2014 році, ІЕСРЕ забезпечує незалежну сертифікацію обладнання та послуг у сонячній, вітровій та морській галузях, підтримуючи необхідний рівень безпеки та продуктивності [634].

Поряд з іншими важливою є діяльність ТК-144 «Інформація і документація». На сайті державної науково-технічної-бібліотеки України (ДНТБ) є розділ ТК-144 [638] (рис.3). Сфера діяльності ТК 144 охоплює закріплені об'єкти стандартизації, визначені кодами згідно з ДК 004-2020, а саме:

- 01.140 Інформаційні науки. Видавнича справа
- 01.140.10 Письмо та транслітерація
- 01.140.20 Інформаційні науки
- 01.140.30 Документи у сфері адміністрування, торгівлі та промисловості
- 01.140.40 Видавнича справа
- 35.040 Кодування інформації

35.240.30 ІТ–застосунки в інформаційній діяльності, документуванні та видавничій справі[638].

Для участі в міжнародній стандартизації ТК 144 надано статус спостерігача (О-члена) Міжнародного технічного комітету ISO/TC 46 «Information and documentation».

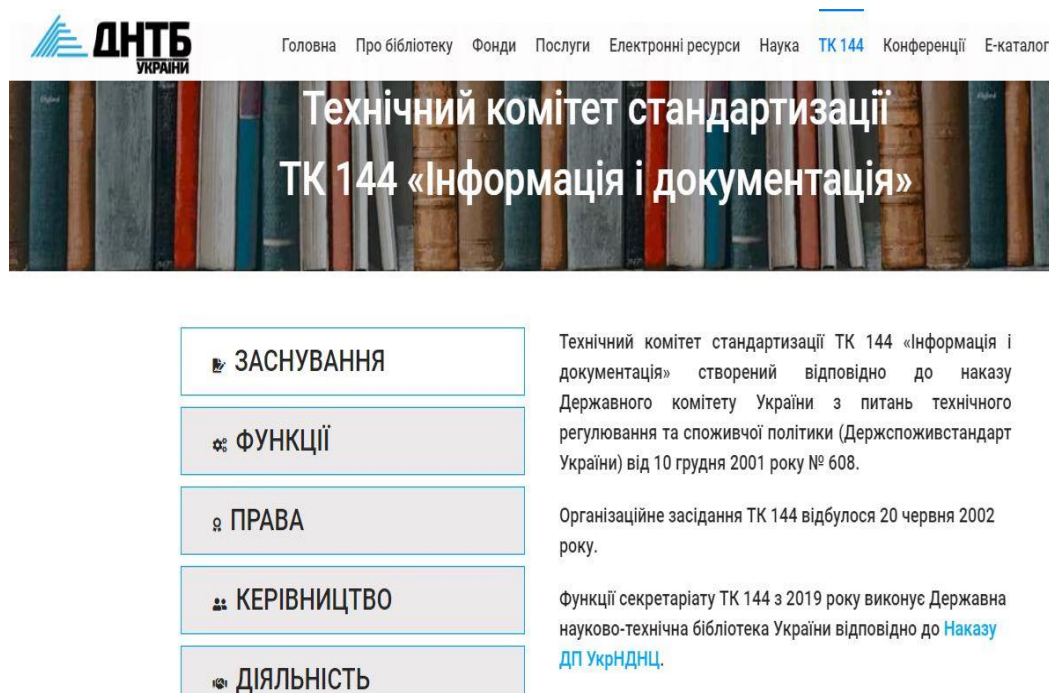

Рис.3. Розділ ТК-144 на сайті ДНТБ

Діяльність не тільки технічного комітету ТК-144, а також інших, поряд із галузевими, регламентується такими стандартами [638]:

- ДСТУ 1.1:2015 «Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів».
- ДСТУ 1.2:2015 «Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації».
- ДСТУ 1.5:2015 «Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів».
- ДСТУ 1.7:2015 «Національна стандартизація. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів».
- ДСТУ 1.8:2015 «Національна стандартизація. Правила розроблення Програми робіт з національної стандартизації».

- ДСТУ 1.13:2015 «Національна стандартизація. Правила надавання повідомлень торговим партнерам України».
- ДСТУ 1.14:2015 «Національна стандартизація. Процедури створення, діяльності та припинення діяльності технічних комітетів».